

СУТНІСТЬ, КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ Й ОСОБЛИВОСТІ СТРУКТУРНОЇ ПОЛІТИКИ

© 2018 ПЕЛЕХ О. Б.

УДК 338.12:330.1
JEL Classification: O38

Пелех О. Б.

Сутність, концептуальні засади й особливості структурної політики

Сучасні економічні, соціальні та політичні кризи певною мірою пояснюються недостатньою увагою до формування і реалізації структурної політики держави. Аналіз результатів досліджень сутнісних характеристик застосовуваного поняттєвого апарату дозволив сформулювати власне розуміння поняття «структурна політика». Структурна політика – це складова частина економічної політики, яка являє собою сукупність соціально-економічних заходів, що здійснюються державою й інші суб'єкти економічної політики шляхом обґрунтування та впровадження цілеспрямованих структурних змін і перетворень в економіці та суспільстві з метою здійснення оптимальної перебудови економічної системи, усунення диспропорцій, забезпечення збалансованого та позитивного розвитку економіки, вирішення актуальних соціально-економічних проблем. Структурна політика характеризується загальносистемними властивостями. Ознаками, які ідентифікують структурну політику, є: комплекс заходів; складова економічної політики; використання стимулів, інвестицій та інновацій; спрямування структурних перетворень; підтримка розвитку складових національної економіки та формування їхніх необхідних пропорцій; підвищення ефективності суспільного виробництва та його структури; забезпечення економічного зростання. Цілями структурної політики є: здійснення структурних перетворень; використання структурних змін як інструмента для підвищення темпів розвитку економіки; підготовка економіки до потреб майбутнього. Структурна політика пропонує методи й інструментарій для її здійснення. Використовуваний нею інструментарій включає інструментарій прямої та непрямой дії. Складниками структурної політики є галузева, інноваційна, промислова, інвестиційна, відтворювальна, регіональна, інституційна, екологічна, конкурентна, соціальна, зовнішньоекономічна політика. Структурна політика у процесі реалізації набуває різних форм: політика адаптації; політика запобігання; антиципаційна політика; реструктуризація.

Ключові слова: структурна політика, економічна структура, структурні зміни, цілі, методи та форми структурної політики.

Бібл.: 29.

Пелех Оксана Богданівна – кандидат економічних наук, доцент, кафедра менеджменту, Рівненський державний гуманітарний університет (вул. Степана Бандери, 12, Рівне, 33028, Україна)

E-mail: peleho@ukr.net

УДК 338.12:330.1
JEL Classification: O38UDC 338.12:330.1
JEL Classification: O38**Пелех О. Б. Сущность, концептуальные основы и особенности структурной политики****Pelekh O. B. Essence, Conceptual Principles, and Features of Structural Policy**

Современные экономические, социальные и политические кризисы в определенной степени объясняются недостаточным вниманием к формированию и реализации структурной политики государства. Анализ результатов исследований сущностных характеристик применяемого понятийного аппарата позволил сформулировать собственное понимание понятия «структурная политика». Структурная политика – это составная часть экономической политики, представляющая собой совокупность социально-экономических мероприятий, которые осуществляют государство и другие субъекты экономической политики путем обоснования и внедрения целенаправленных структурных изменений и преобразований в экономике и обществе с целью осуществления оптимальной перестройки экономической системы, устранения диспропорций, обеспечения сбалансированного и позитивного развития экономики, решения актуальных социально-экономических проблем. Структурная политика характеризуется общесистемными свойствами. Признаками, идентифицирующими структурную политику, являются: комплекс мероприятий; составляющая экономической политики; использование стимулов, инвестиций и инноваций; направления структурных преобразований; поддержка развития составляющих национальной экономики и формирования их необходимых пропорций; повышение эффективности общественного производства и его структуры; обеспечение экономического роста. Целями структурной политики являются: осуществление структурных преобразований; использование структурных из-

Modern economic, social and political crises are to some extent due to insufficient attention to the formation and implementation of the state structural policy. The analysis of the results of studies of essential characteristics of the conceptual framework used allowed to formulate our own understanding of the concept of "structural policy". Structural policy is an integral part of economic policy, which is an aggregate of social and economic activities carried out by the state and other economic policy actors through justifying and introducing purposeful structural changes and transformations in the economy and society with a view to realizing an optimal restructuring of the economic system, eliminating disproportions, ensuring balanced and positive development of the economy, solving urgent social and economic problems. Structural policy is characterized by system-wide properties. The defining features of structural policy are a plan package; the economic policy component; use of incentives, investment and innovation; directions of structural transformation; support for development of components of the national economy and formation of their necessary proportions; increase in efficiency of social production and its structure; ensuring economic growth. The goals of structural policy are implementation of structural reforms; use of structural changes as a tool to increase the pace of economic development; preparation of the economy to meet future needs. Structural policy offers methods and tools for its implementation. The toolkit includes tools for direct and indirect action. The components of structural policy are sectoral, innovative, industrial, investment, reproductive, regional, institutional, environmen-

менений как инструмента повышения темпов развития экономики; подготовка экономики к потребностям будущего. Структурная политика предлагает методы и инструментарий для ее осуществления. Используемый инструментарий включает инструментарий прямого и непрямого действия. Составляющими структурной политики являются отраслевая, инновационная, промышленная, инвестиционная, воспроизводящая, региональная, институциональная, экологическая, конкурентная, социальная, внешнеэкономическая политика. Структурная политика в процессе реализации принимает различные формы: политика адаптации; политика предотвращения; антиципационная политика; реструктуризация.

Ключевые слова: структурная политика, экономическая структура, структурные изменения, цели, методы и формы структурной политики.

Библ.: 29.

Пелех Оксана Богдановна – кандидат экономических наук, доцент, кафедра менеджмента, Ровенский государственный гуманитарный университет (ул. Степана Бандеры, 12, Ровно, 33028, Украина)

E-mail: peleho@ukr.net

tal, competitive, social, foreign economic policy. Structural policy in the process of its implementation takes various forms: policy of adaptation; prevention policy; anticipation policy; restructuring.

Keywords: structural policy, economic structure, structural changes, goals, methods and forms of structural policy.

Bibl.: 29.

Pelekh Oksana B. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Department of Management, Rivne State Humanitarian University (12 Stepana Bandery Str., Rivne, 33028, Ukraine)

E-mail: peleho@ukr.net

Сучасний світ характеризується стрімкими та глибокими перетвореннями у всіх сферах соціально-економічного життя, зумовленими як фундаментальними технологічними інноваціями, так і зрушеннями глобального масштабу. Економічна, соціальна та політична кризи, які виникли в Україні, частково пояснюються недостатньою увагою до структурних реформ, а отже, до формування і реалізації структурної політики держави.

Теоретичну базу для її вивчення було закладено в працях Й. Шумпетера, М. Туган-Барановського, Я. Тінбергена, К. Кларка, М. Кондратьєва, В. Леонтьєва, С. Кузнеця, В. Канторовича та ін. Проблеми структурних змін у контексті державної економічної політики розглядалися в дослідженнях українських науковців, таких як: О. Алімов, Ю. Архангельський, Ю. Бажал, А. Гальчинський, В. Геєць, С. Данилишин, С. Дорогунцов, П. Єщенко, В. Коломойцев, В. Кононенко, І. Лукинов, Л. Чернюк, А. Чухно, І. Ястремський та ін. До науковців, які вивчали проблеми концептуально-наукових засад формування структурної політики держави, належать: Ж. Анпілогова, К. Баранов, В. Бодров, О. Кисельов, А. Кривак, О. Крихтін, В. Луцков, О. Мельниченко, А. Невесенко, І. Пасінович, Н. Попадинець, Л. Потравка, О. Рехтета, Т. Романова, Ю. Чайка.

Хоча проблеми структурного реформування економіки України постійно декларувалися як пріоритетні, однак тлумачення поняття «структурна політика» є недостатнім. З огляду на це є необхідність більш детального розгляду та аналізу питань концептуальних засад структурної політики.

Метою нашого дослідження є визначення сутності структурної політики та аналіз її особливостей і форм в умовах трансформації національної економіки. Розглядувана проблематика водночас є важливою як з пізнавальної, так і прагматичної точки зору.

Виклад основного матеріалу. Вихідними для аналізу є два поняття – «економічна структура» та «структурні зміни». У найбільш загальному вигляді [1, с. 45] під системою розуміють сукупність взаємозв'язаних елементів, які утворюють певну цілісність, що характеризуються відповідними інтегральними властивостями, через які ви-

ражається сутність самої системи. Сукупність внутрішніх сталих та істотних (з погляду інтегральних властивостей) зв'язків між елементами системи утворює структуру системи. Л. Шинкарук акцентує на тому [2, с. 21], що економічним системам властива певна сталість і змінність, а поняття «структура» безпосередньо характеризує / забезпечує перше з них – сталість системи.

З погляду кібернетики структуру «системи утворюють елементи, з яких вона складається, а також їхнє розміщення, тобто їхні взаємні зв'язки. Елементи системи є утвореннями нижчого рівня, що мають свої входи та виходи» [3, с. 569]. С. Шукальський (S. Szukalski) звертає увагу на два моменти [4, с. 34]: 1) структура являє собою сукупність елементів нижчого рівня, які її формують і між якими є певні зв'язки; кожен із елементів так само може утворювати систему нижчого рівня. Тобто є взаємозалежність між різними рівнями систем, наприклад, національна економіка є системою, що складається з підсистем; 2) кожна підсистема так само утворює підсистеми нижчого рівня, що представляють галузі, які тісно пов'язані та взаємодіють між собою. У рамках кожної галузі можна виділити підгалузі і т. ін. Звідси випливає, що кожна структура є макроструктурою щодо її складників і мікроструктурою щодо структури, до якої вона належить. Мікроструктури є порівняно незалежними від макроструктур, однак у певний спосіб їм підпорядковані. Сказане стосується структур різних систем, у тому числі соціальних, економічних і просторово-економічних.

Щодо економічних систем, то під структурою, як правило, розуміють [5, с. 30] розміщення основних елементів економіки та пропорції, які склалися між ними. Економічна система складається з окремих галузей, відомств, виробництв, підприємств, має певну структуру виробничих ресурсів і зовнішньої торгівлі, просторове розміщення та регулюється економічними правилами та нормами. М. Кламут (M. Klamut) зауважує [6, с. 9], що опис економічної структури зазвичай враховує розподіл праці в економіці, який можна розглядати в різних перетинах, класифікуючи її елементи згідно з прийнятими критеріями.

Американські економісти Ф. Шерер (F. Scherer) і Д. Росс (D. Ross) [7, с. 4–5] подають означення економічної структури у прив'язці до ринку. Згідно з їхнім означенням ринкова (економічна) структура охоплює: відносини «продавець–покупець»; об'єктивні та суб'єктивні відмінності між конкуруючими товарами; наявність / відсутність бар'єрів щодо входження на ринок нових компаній; співвідношення змінних витрат до постійних протягом певного періоду на типовому підприємстві; вертикальну пов'язаність компаній між собою, починаючи від виробництва сировини та завершуючи роздрібною торгівлею; географію поширення / концентрації покупців і продавців. З цього приводу М. Зайдель (M. Zajdel) зауважує [8, с. 362], що вказані дослідники означають ринкові структури як сукупність ознак, які характеризують ринок, а якщо узагальнено, то економічну діяльність загалом.

Найбільшим удалим узагальненням виглядає означення польського дослідника З. Миколаевича (Z. Mikołajewicz), який під структурою економіки розуміє «сукупність її складників, взаємозв'язки між ними і зв'язки із системою як цілісністю» [9, с. 10]. Конкретні ж її складники потрібно визначати на підставі критерію, який вибирається залежно від змісту та предмета дослідження. Ми також цілком погоджуємося з думкою дослідника, що для аналізу сутності та масштабів структурної політики особливе значення мають критерії [9, с. 11]: вид діяльності; розміщення; власність.

Логічним доповненням до сказаного є класифікація економічних структур С. Шукальського [4, с. 35]: 1) загальна структура, яка описує кількісні співвідношення в системі певного типу, наприклад, у структурі зайнятості; 2) часова структура, що описує кількісні співвідношення між елементами одного рівня (типу), які домінують протягом певного періоду; 3) територіальна (регіональна або просторова) структура, яка описує кількісні співвідношення між елементами, що розміщуються і функціонують на території (у регіоні).

Залежно від рівня та ступеня агрегації розглядаються три типи економічних структур [8, с. 363]:

- макроструктура (показує взаємозв'язок між різними компонентами економіки в найбільш узагальненому рівні, наприклад, у масштабах національної економіки, галузі виробництва, обміну та розподілу);
- мезоструктура (виражає міжгалузеві або регіональні відносини, які здійснюються між макро- та мікроструктурами);
- мікроструктура (визначає внутрішні відносини у межах елементарних економічних систем, наприклад, компаній; на рівні підприємства мікроструктура стосується поділу на підрозділи, департаменти, відділи, а також поділу за видами товарів або групами товарів, структур основних чинників виробництва тощо).

Вказані види структур можна розглядати статично та динамічно, зважаючи на те, що компоненти перебувають у постійному русі і тим самим викликають структурні зміни та перетворення.

Структурні зміни визнаються економічною теорією двояко: як поштовх / стимул економічного розвитку і при-

скорення розвитку, з одного боку, і як наслідок розвитку і зростання, з іншого. Структурні зміни як наслідок розвитку виражаються через піднесення сучасних галузей економіки. Їхня висока продуктивність спричиняє зростання загального рівня продуктивності суспільства. Галузі, які є носіями технічного прогресу та основою майбутніх трансформацій, стають елементами, що роблять можливим задоволення потреб і прагнень суспільства до підвищення рівня стандартів споживання та здійснення соціальних змін. Тому стратегію структурних змін слід розглядати як важливу компоненту загальної стратегії соціально-економічного розвитку, а структурну політику – як складник економічної політики, спрямований на формування ефективного розвитку бізнесу [4, с. 33].

Структурні зміни є результатом впливу різних чинників – як економічних, так і неекономічних. Згідно з А. Липовським (A. Lipowski), перші можна поділити на дві групи [10, с. 18]: чинники, які виражають вид керованого ресурсу, попиту та пропозиції (наприклад, майно, знання, робоча сила, ефективний попит тощо); інституційно-системні чинники (пов'язані з функціонуванням об'єктів господарювання суб'єктів і діяльністю держави, які стосуються структурних змін).

Як зауважує М. Зайдель [8, с. 364], діяльність влади (на всіх рівнях – національному, регіональному чи місцевому), а також діяльність інших суб'єктів економіки спрямована на розвиток елементів наявної структури і визначає структурну політику. Дослідник нагадує [8, с. 365–366], що концепцію структурної політики вперше сформулював уряд Німеччини в 1950-х рр. у вигляді так званого торговельного протекціонізму на регіональному та галузевому рівнях. З кінця 1970-х рр. її почали втілювати в життя здебільшого з позитивним ефектом у країнах Західної Європи та на Далекому Сході (у Японії, Південній Кореї, Малайзії, Сінгапурі, на Тайвані) як основну форму активної економічної політики їхніх урядів.

У науковій літературі маємо чимало означень структурної політики. Попри це розмаїття, здебільшого дослідники активно підтримують думку, що структурна політика є складовою економічної політики. Хоча окремі науковці обмежують структурну політику регулюванням промислового сектора економіки. Так, на думку Є. Фукса [11, с. 5], структурна політика являє собою комплекс заходів держави щодо регулювання виробничо-технологічної структури економіки для стимулювання інноваційних та інвестиційних структурних зрушень на різних рівнях економіки, спрямованих на підтримку її збалансованості та сталого розвитку. Подібний обмежувальний підхід іноді стосується окремих секторів і сфер бізнесу (наприклад, промислової політики чи політики у сфері сільського господарства), структури власності (приватизації державного майна, реприватизації), чинників зростання (політики зайнятості) або регіонів (регіональної політики) [12, с. 182]. У таких випадках маємо варіанти структурної політики в її вузькому розумінні.

Зарубіжні науковці, як правило, розглядають структурну політику як політику суспільства, що спрямована на структурні зміни та перетворення в економіці. Наприклад, за словами Б. Вінярьського (B. Winiarski), «структурна політика як складова загальної суспільно-економічної політики суспільства забезпечує весь його вплив на напрями й дина-

міку перетворень соціально-економічної структури країни» [13, с. 7]. Так само А. Карпінський стверджує [14, с. 154], що структурна політика охоплює систему заходів і економічних засобів і переваг, які використовуються до формування структури виробництва, структури її територіального розміщення і структури міжнародної торгівлі. Уже згадуваний З. Миколайович вважає, що це поняття позначає «систему економічних, правових, організаційних та інших засобів і інструментів, які визначають перевагу суб'єкта господарювання й застосовуються в процесі формування бажаної завдяки їм економічної структури» [9, с. 13].

На відміну від закордонних науковців, українські дослідники переважно схильні до думки, що проблемами структури економіки повинна передусім перейматися держава, занижуючи тим самим роль інших суб'єктів економічної політики. У межах такої загальної настанови на сьогодні сформувався декілька підходів до означення поняття «структурна політика», серед яких можна виділити:

- спрямованість на здійснення оптимальної перебудови економічної системи та забезпечення позитивної динаміки розвитку економіки – «методи та заходи оптимальної перебудови економічної системи і створення збалансованої та ефективної пропорції її взаємопов'язаних елементів із метою забезпечення позитивної динаміки їхнього розвитку» [15, с. 67]; спрямована діяльність держави щодо розкриття потенціалу національної економіки через вплив на широке коло чинників, які утворюють її структуру» [16, с. 137]; «структурна політика визначає цілі, завдання, напрями, а також механізм діяльності органів державної влади в установленні найбільш оптимальних пропорцій і структурних зв'язків між різними підсистемами й елементами в економіці загалом, її рівнях, відтворювальних стадіях і процесах» [17, с. 31];
- свідомі дії суб'єкта на усунення диспропорцій і засобів активізації економічних процесів – «свідомі дії суб'єкта регуляторного впливу, спрямовані на усунення негативних проявів наявних диспропорцій та активізацію «точок зростання» задля забезпечення сталих і збалансованих темпів розвитку національної економіки та окремих її складових» [18, с. 20]; «сукупність заходів, які впливають на збалансованість промислового потенціалу, галузеві й міжгалузеві пропорції» [19, с. 53];
- обґрунтування та досягнення наперед визначених структурних цілей – «комплекс державних заходів щодо визначення стратегічних цілей і поточних пріоритетів структурної перебудови та забезпечення їхнього досягнення засобами як економічного, так і адміністративного-правового впливу [20, с. 10]; «економічні заходи держави щодо регулювання системи національного господарства для стимулювання в ній цілеспрямованих зрушень, здебільшого на макро- та мікроекономічних рівнях» [21, с. 41]; «обґрунтування цілей та характеру структурних перетворень в економіці, визначення її пріоритетних ланок та оптимального співвідношення між ними» [22, с. 126];

- структурні перетворення, спрямовані на розвиток елементів економічної системи задля вирішення актуальних соціально-економічних проблем – «обґрунтування цілей і характеру структурних перетворень, визначення комплексу заходів щодо підтримки розвитку тих елементів економічної системи, які забезпечують економічне зростання та вирішення актуальних соціальних проблем сьогодення» [23, с. 144]; «комплекс державних заходів у контексті реалізації стратегії розвитку, які орієнтуються на раціональне використання ресурсного потенціалу, науково обґрунтованих прогнозів розвитку внутрішнього та міжнародних ринків (товарів, технологій і капіталу) і спрямовані на формування структури економіки, яка б забезпечувала вирішення актуальних проблем, економічне зростання та інвестиційну привабливість економіки країни» [24, с. 34]; «компоненти економічної політики, комплекс заходів, реалізація яких спрямована на формування оптимальної (раціональної) структури національної економіки, яка б дозволяла вирішувати найбільш актуальні проблеми економічного розвитку держави» [25, с. 37].

На підставі сказаного пропонується таке узагальнене означення: *структурна політика* – це складова частина економічної політики, яка являє собою сукупність соціально-економічних заходів, що здійснюють держава й інші суб'єкти економічної політики шляхом обґрунтування та впровадження цілеспрямованих структурних змін і перетворень в економіці та суспільстві задля здійснення оптимальної перебудови економічної системи, усунення диспропорцій, забезпечення збалансованого та позитивного розвитку економіки, вирішення актуальних соціально-економічних проблем.

Проведений аналіз також дозволив виявити низку аспектів, які стосуються структурної політики. Насамперед слід вказати, що суб'єктами структурної політики є держава в особі органів державного управління, місцевого самоврядування, інших державних структур, які реалізують державну структурну політику, а також інші суб'єкти господарювання (різного роду бізнес-структури), міжнародні та наднаціональні організації, громадські організації, населення й ін. *Об'єктами* є економічні суб'єкти, їхні взаємозв'язки та суспільно-економічні процеси.

Як складна система структурна політика характеризується загальносистемними *властивостями*: цілісність, неадитивність, структурність, ієрархічність. З цього логічно випливають і засадничі загальносистемні принципи формування структурної політики, пов'язані з її цілями та функціями: синергетичний ефект, ієрархічність, емерджентність, мультиплікативність, цілеспрямованість, альтернативність [26, с. 143].

На підставі узагальнення висновків українських науковців О. Мельниченко виділяє основні *ознаки*, які змістовно ідентифікують структурну політику [18, с. 17]: комплекс заходів; складова економічної політики; використання стимулів, інвестицій та інновацій; спрямування структурних перетворень; підтримка розвитку складових національної економіки та формування їхніх необхідних

пропорцій; підвищення ефективності суспільного виробництва, покращення його структури; забезпечення економічного зростання і вирішення інших актуальних проблем сьогодення.

Коли розглядати цілі структурної політики, то тут маємо два аспекти розгляду. Вдало виразив *цілі* структурної політики ще сорок років тому А. Карпінський (A. Karpiński) [27, с. 84]: 1) здійснення структурних перетворень, які забезпечать максимальну ефективність економіки; 2) використання структурних змін як інструмента для підвищення темпів розвитку економіки; 3) підготовка економіки до потреб майбутнього.

Щодо ж конкретних цілей, то вони логічно впливають з особливостей тієї соціально-економічної ситуації, яка склалася на відповідний період часу. Так, говорячи про процеси трансформації в посткомуністичних країнах у 1990-х рр., М. Кламут основними цілями структурної політики вважав [28, с. 47–48]:

- намагання поліпшити економічну ефективність економіки та сформувати специфічну структуру виробництва та виробничих потужностей шляхом переміщення ресурсів із галузей із більш низькою рентабельністю в галузі з вищою рентабельністю;
- прискорення економічного зростання й боротьба з безробіттям;
- прагнення модернізувати економіку та промисловість шляхом швидшого розвитку тих галузей, які є носіями сучасного технічного, технологічного й організаційного прогресу;
- підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції та послуг на світових ринках і зміцнення проєкспортної орієнтації економіки;
- використання процесу структурних змін для зменшення впливу енергетичних, демографічних, енергетичних бар'єрів, насиченості ринку й інших перепон, що виникають у процесі економічного розвитку.

Щодо конкретних цілей, слухним є зауваження О. Мельниченка, що «структурна політика потребує періодичного коригування, оскільки наявні структурні зрушення змінюють умови господарювання економічних суб'єктів. До того ж у випадку різкого загострення ситуації (структурної кризи) необхідно оперативнo та централізовано проводити структурну перебудову, а інакше – матиме місце мультиплікативне посилення негативного ефекту» [18, с. 18].

Водночас структурна політика пропонує *методи й інструментарій* для її здійснення. Використовуваний нею інструментарій включає інструментарій прямої та непрямої дії. Як вказує М. Зайдель [8, с. 365], прями методи включають субсидії, антимонопольне законодавство, адміністративні обмеження. Як правило, у розвинутих ринкових економіках субсидії використовуються дуже обмежено. Зокрема, для підтримки технологічно відсталих регіонів з огляду на соціальні причини або перспективних галузей, які мають шанс на майбутній швидкий розвиток. До інструментарію прямої дії також можна віднести стимулювання створення підприємств у зонах динамічного розвитку з урахуванням загальнонаціональних інтересів.

Натомість до інструментарію непрямої дії можна віднести засоби стимулювання розвитку експорту, зокрема, низькі банківські кредити, політику низьких відсоткових ставок, систему кредитних гарантій для інвесторів, а також заходи бюджетної підтримки на зразок системи фіскальних преференцій, прискореної амортизації тощо [29, с. 33–34].

З огляду на об'єкти, у структурній політиці можна виділити такі її *складники*, як галузева, інноваційна, промислова, інвестиційна, відтворювальна, регіональна, інституційна, екологічна, конкурентна, соціальна, зовнішньоекономічна політика.

Крім того, слід зазначити, що структурна політика в процесі реалізації набуває різних *форм* [8, с. 366]: політика адаптації; політика запобігання; антиципаційна політика; реструктуризація. Відповідні державні установи, неурядові організації стимулюють зміни, тобто формують політику адаптації, підкреслюючи необхідність розробки нових галузей економіки, які динамічно розвиваються. Водночас вони можуть і гальмувати занепад певних сфер діяльності й обмежувати міжнародну торгівлю (наприклад, для соціального захисту чи протегування). Зокрема, у такий спосіб зберігаються робочі місця в таких галузях, як сільське господарство, гірничо-металургійна або легка промисловість. Друга форма політики – це політика запобігання, яка базується на ринкових механізмах і спрямована на підтримку підприємництва та приватної ініціативи. Тут уряд не вживає заходів, безпосередньо пов'язаних зі структурними перетвореннями, а покладається на те, що найкращим регулятором є ринок. Урядові та неурядові установи займаються усуненням бар'єрів, які перешкоджають ефективному функціонуванню економіки та ведуть до монополізації. Також вирізняється і така форма, як антиципаційна політика, яка полягає в намаганні полегшити в майбутньому адаптацію підприємств до нових економічних умов. Її мета – стимулювати переміщення капіталу і трудових ресурсів у «зростаючі» галузі (так звані «локомотиви розвитку»). Як правило, це галузі високих технологій.

На думку М. Зайделя [8, с. 366–367], найбільш зрілою формою структурної політики є реструктуризація. В англomовній літературі її позначають терміном «restructuring», тобто перебудова структури. У такому випадку мають на увазі зміни, що відбуваються або повинні відбуватися в різних сферах соціально-економічного життя. Тобто реструктуризація розглядається як складний, багатовимірний процес трансформації регіональних структур, який відбувається значною мірою під впливом цілеспрямованих економічних і адміністративних дій. У сучасному розумінні процес реструктуризації є результатом свідомої й наперед спланованої діяльності держави з використанням сучасних економічних механізмів, яка спрямована на прискорення процесу переміщення ресурсів із застарілих і нерентабельних галузей економіки, що не в змозі задовольнити вимоги міжнародної конкуренції, до галузей сучасних, високорентабельних і конкурентоспроможних. Процеси реструктуризації включають у себе структурні зміни, які відповідають трьом критеріям: мають свідомий характер; реалізуються згідно з конкретною програмою; здійснюються з використанням механізмів і економічних заходів, які гарантують запрограмований результат.

Висновок. Сучасні економічні, соціальні та політичні кризи певною мірою пояснюються недостатньою увагою до формування й реалізації структурної політики держави. Аналіз результатів досліджень сутнісних характеристик застосовуваного поняттєвого апарату дозволив сформулювати власне розуміння поняття «структурної політики». Структурна політика – це складова частина економічної політики, яка являє собою сукупність соціально-економічних заходів, що здійснюються державою й інші суб'єкти економічної політики шляхом обґрунтування та впровадження цілеспрямованих структурних змін і перетворень в економіці та суспільстві задля здійснення оптимальної перебудови економічної системи, усунення диспропорцій, забезпечення збалансованого й позитивного розвитку економіки, вирішення актуальних соціально-економічних проблем.

На цій підставі по-новому переглянуто науково-концептуальні засади реалізації структурної політики через пізнання її загальносистемних властивостей, цілей і ознак, методів та інструментарію її реалізації. Розглянуто галузеві складники структурної політики, а також форми, яких вона набуває в сучасній економіці: політика адаптації; політика запобігання; антиципаційна політика; реструктуризація.

ЛІТЕРАТУРА

1. Пелех О. Б. Сутність і роль структурних змін в умовах економіки, що трансформується. *Вісник Одеського національного університету. Економіка*. 2017. Т. 22. Вип. 10 (65). С. 45–48.
2. Шинкарук Л. В. Бевз І. А., Барановська І. В. та ін. Структурні трансформації в економіці України: динаміка, суперечності та вплив на економічний розвиток. Київ: ІЕП НАН України, 2015. 304 с.
3. Lisikiewicz J., Macieja J. Rozwój strukturalny polskiego przemysłu. *Ekonomista*. 1970. Nr. 3. S. 567–591.
4. Szukalski S. Czynniki wywołujące zmiany w strukturze gospodarki. *Acta Universitatis Lodzianis, Folia Oeconomica*. 1982. Nr. 19. S. 29–46.
5. Пелех О. Б. Чинники зміни структури сучасної економіки. *Бізнес Інформ*. 2018. № 1 (477). С. 28–34.
6. Klamut M. Ewolucja struktury gospodarczej w krajach wysoko rozwiniętych. Wrocław: AE im. O. Langego, 1996. 220 s.
7. Scherer F. M., Ross D. Industrial Market Structure and Economic Performance. Boston: Houghton Mifflin, 1990. 713 p.
8. Zajdel M. Istota i zakres polityki strukturalne. *Polityka Gospodarcza*. 2001–2002. Nr. 5–6. S. 363–371.
9. Mikołajewicz Z. Procesy restrukturyzacji przemysłu w regionach. Opole: Uniwersytet Opolski, 1995. 200 s.
10. Lipowski A. Przemiany strukturalne. Warszawa: INE PAN, 1994. 146 s.
11. Фукс Є. Теоретичні засади дослідження державної структурної політики в умовах трансформаційного суспільства. *Формування ринкової економіки*. 2011. № 25. С. 3–13.
12. Polityka ekonomiczna / A. Fajferek (red.). Kraków: Akademia Ekonomiczna, 1999. 340 s.
13. Winiarski B. Polityka strukturalna i jej uwarunkowania. // Polityka ekonomiczna: Prace Naukowe / AE im. O. Langego we Wrocławiu. 1991. Nr. 570. S. 5–26.
14. Karpiński A. Zakres interwencji państwa we współczesnych gospodarkach rynkowych. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1992. 287 s.
15. Романова Т. В. Пріоритети формування структурної політики в сучасних умовах інтеграційних перетворень. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва*. 2016. № 1. С. 133–136.
16. Григор'єва С. В. Структурна політика та деякі суперечності сучасних форм її реалізації. *Економіка и управление*. 2013. № 2. С. 136–139.
17. Ковальчук В. М. Структурна перебудова національної економіки в контексті інноваційного розвитку. Київ: ІАЕ УААН, 2005. 240 с.
18. Мельниченко О. А. Миколіук В. М. Специфіка структурних зрушень та структурної політики. *Актуальні проблеми державного управління*. 2012. № 2. С. 15–21.
19. Єрохін С. А. Фінансово-економічний механізм промислової політики. *Актуальні проблеми економіки*. 2007. № 3. С. 52–56.
20. Якубовський М. Структурна перебудова економіки: інвестиційний аспект. *Моніторинг інвестиційної діяльності в Україні*. 1999. № 4. С. 10–20.
21. Біла С. О. Структурна політика в системі державного регулювання трансформаційної економіки. Київ: УДДУ, 2001. 408 с.
22. Ковтало Х. Особливості структурної політики в умовах формування постіндустріального суспільства. *Галицький економічний вісник*. 2010. № 3 (28). С. 126–131.
23. Чистов С. М., Никифоров А. Є. та ін. Державне регулювання економіки. Київ: КНЕУ, 2005. 440 с.
24. Пасінович І. І. Структурна політика як системоутворюючий елемент соціально-економічної політики держави. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2015. Вип. 4. С. 31–36.
25. Гонта С. Науково-концептуальні засади реалізації структурної політики держави. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2017. № 2 (10). С. 34–41.
26. Луцков В. О. Структурна політика: сутність, категорії та функції. *Вісник СумДУ. Серія «Економіка»*. 2012. № 1. С. 141–147.
27. Karpiński A. Polityka zmian strukturalnych w gospodarce jej cele i narzędzia. *Gospodarka Planowa*. 1974. Nr. 2. S. 79–96.
28. Klamut M. Wzrost gospodarczy w procesie transformacji // Procesy transformacji w krajach postkomunistycznych: Materiały Konferencyjne / B. Winiarski, K. Wilk (red.). Wrocław: AE, 1995. S. 43–51.
29. Kotowicz-Jawor J. Przebudowa mikroekonomicznego mechanizmu rozwoju. Warszawa: PWN, 1998. 160 s.

REFERENCES

- Bila, S. O. *Strukturalna polityka v systemi derzhavnoho rehulivannia transformatsiinoi ekonomiky* [Structural policy in the system of state regulation of the transformational economy]. Kyiv: UDDU, 2001.
- Chystov, S. M. et al. *Derzhavne rehulivannia ekonomiky* [State regulation of Economy]. Kyiv: KNEU, 2005.
- Fuks, Ye. "Teoretychni zasady doslidzhennia derzhavnoi strukturalnoi polityky v umovakh transformatsiinoho suspilstva" [Theoretical fundamentals of the study of state structural policy in a transformational society]. *Formuvannia rynkovoї ekonomiky*, no. 25 (2011): 3-13.
- Honta, S. "Naukovo-kontseptualni zasady realizatsii strukturalnoi polityky derzhavy" [Scientific and conceptual principles of the implementation of the structural policy of the state]. *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia*, no. 2 (10) (2017): 34-41.

- Hryhorieva, S. V. "Strukturalna polityka ta deiaci superechnosti suchasnykh form yii realizatsii" [Structural policy and some contradictions of modern forms of its realization]. *Ekonomika i upravleniye*, no. 2 (2013): 136-139.
- Karpinski, A. "Polityka zmian strukturalnych w gospodarce jej cele i narzedzia" *Gospodarka Planowa*, no. 2 (1974): 79-96.
- Karpinski, A. *Zakres interwencji panstwa we wspolczesnych gospodarkach rynkowych* Wroclaw: Zaklad Narodowy im. Ossolinski, 1992.
- Klamut, M. "Wzrost gospodarczy w procesie transformacji" *Procesy transformacji w krajach postkomunistycznych: Materialy Konferencyjne*. Wroclaw: AE, 1995. 43-51.
- Klamut, M. *Ewolucja struktury gospodarczej w krajach wysoko rozwinietych* Wroclaw: AE im. O. Langego, 1996.
- Kotowicz-Jawor, J. *Przebudowa mikroekonomicznego mehanizmu rozwoju* Warszawa: PWN, 1998.
- Kovalchuk, V. M. *Strukturalna perebudova natsionalnoi ekonomiky v konteksti innovatsiinoho rozvytku* [Structural restructuring of the national economy in the context of innovation development]. Kyiv: IAE UAAN, 2005.
- Kovtalo, Kh. "Osoblyvosti strukturalnoi polityky v umovakh formuvannia postindustrialnogo suspilstva" [Features of structural policy in the conditions of the formation of postindustrial society]. *Halytskyi ekonomichnyi visnyk*, no. 3 (28) (2010): 126-131.
- Lipowski, A. *Przemiany strukturalne* Warszawa: INE PAN, 1994.
- Lisikiewicz, J., and Maciejka, J. "Rozwoj strukturalny polskiego przemyslu" *Ekonomista*, no. 3 (1970): 567-591.
- Lutskov, V. O. "Strukturalna polityka: sutnist, katehorii ta funktsii" [Structural policy: essence, categories and functions]. *Visnyk SumDU. Ser.: Ekonomika*, no. 1 (2012): 141-147.
- Melnychenko, O. A., and Mykoliuk, V. M. "Spetsyfika strukturalnykh zrushen ta strukturalnoi polityky" [Specifics of structural shifts and structural policy]. *Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia*, no. 2 (2012): 15-21.
- Mikolajewicz, Z. *Procesy restrukturyzacji przemyslu w regionach* Opole: Uniwersytet Opolski, 1995.
- Pasinovych, I. I. "Strukturalna polityka yak systemoutvoriuchyi element sotsialno-ekonomichnoi polityky derzhavy" [Structural policy as a system-forming element of socio-economic policy of the state]. *Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy*, no. 4 (2015): 31-36.
- Pelek, O. B. "Chynnyky zminy struktury suchasnoi ekonomiky" [Factors changing the structure of the modern economy]. *Biznes Inform*, no. 1 (477) (2018): 28-34.
- Pelek, O. B. "Sutnist i rol strukturalnykh zmin v umovakh ekonomiky, shcho transformuietsia" [The essence and role of structural changes in the conditions of the transforming economy]. *Visnyk Odeskoho natsionalnogo universytetu. Ekonomika* vol. 22, no. 10 (65) (2017): 45-48.
- Polityka ekonomiczna* Krakow: Akademia Ekonomiczna, 1999.
- Romanova, T. V. "Priorityety formuvannia strukturalnoi polityky v suchasnykh umovakh intehratsiinykh peretvoren" [Priorities for the formation of structural policy in the current conditions of integration transformations]. *Problemy i perspektyvy rozvytku pidpriemnytstva*, no. 1 (2016): 133-136.
- Scherer, F. M., and Ross, D. *Industrial Market Structure and Economic Performance* Boston: Houghton Mifflin, 1990.
- Shynkaruk, L. V. et al. *Strukturalni transformatsii v ekonomitsi Ukrainy: dynamika, superechnosti ta vplyv na ekonomichnyi rozvytok* [Structural Transformations in the Ukrainian Economy: Dynamics, Contradictions and Impact on Economic Development]. Kyiv: IEP NAN Ukrainy, 2015.
- Szukalski, S. "Czynniki wywolujace zmiany w strukturze gospodarki" *Acta Universitatis Lodzensis, Folia Oeconomica*, no. 19 (1982): 29-46.
- Winiarski, B. "Polityka strukturalna i jej uwarunkowania" In *Polityka ekonomiczna: Prace Naukowe*, no. 570.5-26. AE im. O. Langego we Wroclawiu, 1991.
- Yakubovskiy, M. "Strukturalna perebudova ekonomiky: investytsiinyi aspekt" [Structural adjustment of the economy: the investment aspect]. *Monitorynh investytsiinoi diialnosti v Ukraini*, no. 4 (1999): 10-20.
- Yerokhin, S. A. "Finansovo-ekonomichnyi mekhanizm promyslovoi polityky" [Financial and economic mechanism of industrial policy]. *Aktualni problemy ekonomiky*, no. 3 (2007): 52-56.
- Zajdel, M. "Istota i zakres polityky strukturalne" *Polityka Gospodarcza*, no. 5-6 (2001-2002): 363-371.